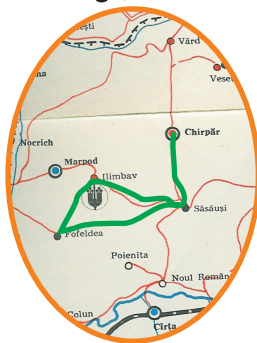




România - Județul Sibiu Asociația Obștea Satului Săsăuș Pe urmele pictorilor Grecu din Săsăuș,

pe calea Sighiului

Săsăuș
-Ilimbav -
Fofeldea



Descoperiți universul spiritual al poporului român



- vizitați primul circuit turistic marcat pe Valea Hârtibaciului -

Săsăuș - 2015

**Material promoțional - tip micromonografie - realizat prin
proiectul
“Pe urmele pictorilor Grecu din Săsăuș,
pe calea Sighiului”
proiect implementat cu fonduri europene nerambursabile
prin
P.N.D.R. - axa IV LEADER - G.A.L. Microregiunea Hârtibaciului**

*Lucrarea prezintă este o micromonografie de prezentare
a unui traseu tematic în podișul Hârtibaciului, respectiv în
localitățile **Săsăuș** - comuna Chirpăr*

***Ilimbav** - comuna Marpod*

***Fofeldea** - comuna Nocrich*

*Lucrare a fost elaborată cu sprijinul Asociației Ecomuzeul Regional Sibiu,
al C.N.M. ASTRA Sibiu și conducerii Arhivelor Naționale Sibiu*

Din sumar:

Bine ați venit în podișul Hârtibaciului, pe calea Sighiului - pag. 3

Pe Ardeal - pag 5

Repere în timp - pag 7

Vizitați traseul tematic

“Pe urmele pictorilor Grecu din Săsăuș, pe calea Sighiului” - pag 19

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Pe urmele pictorilor Grecu din Săsăuș, pe calea Sighiului :
micromonografie. - Sibiu : Casa de Presă și Editură
Tribuna, 2015**

Bibliogr.

ISBN 978-973-7749-93-2

913(498 Săsăuș)

796.5(498 Săsăuș)(036)

© Toate drepturile asupra acestei versiuni aparțin
Asociației Obștei Satului Săsăuș - Săsăuș 107, comuna Chirpăr
www.obsteasasaus.ro

“Acest material promoțional se distribuie gratuit”

Casa de Presă și Editură *TRIBUNA* Sibiu

ISBN 978 - 973 - 7749 - 93 - 2

Bine ați venit în podișul Hârtibaciului, pe calea Sighiului, “pe urmele pictorilor Grecu”

„Cine se gândește numai la locul unde trebuie să ajungă
își strică plăcerea călătoriei” (F. Rückert)

Traseul tematic “Pe urmele pictorilor Grecu din Săsăuș, pe calea Sighiului” implementat în podișul Hârtibaciului, propune vizitarea localităților Săsăuș (comuna Chirpăr) - Ilimbav (comuna Marpod) și Fofeldea (comuna Nocrich) ... pe urmele pictorilor Grecu.

Localitățile din acest traseu tematic sunt situate “pe Ardeal”, în sudul Transilvaniei, în situl Natura 2000 Podișul Hârtibaciului:

Săsăuș localitate componentă a comunei Chirpăr, este situată la 49 km de municipiul Sibiu (Sibiu - Cornățel - Marpod - Ilimbav - Chirpăr - Săsăuș), la 42 km de municipiul Făgăraș - Arpașu de Jos - Nou Român - Săsăuș, respectiv la 18 km de orașul Agnita - Vărd - Chirpăr Săsăuș și 61 km de municipiul Sighișoara pe ruta Sighișoara - Apold - Brădeni - Agnita - Chirpăr; Săsăuș este situat la 19 km de comuna Cîrțișoara pe traseul Sighișoara - Agnita - Cîrțișoara - Bălea Lac. **Ilimbav** aparține de comuna Marpod, fiind situat la 36 km de municipiul Sibiu; **Fofeldea**, aparținând comunei Nocrich, este accesibil din DJ106 Sibiu - Agnita pe drumul comunal DC 44, la 34 km de municipiul Sibiu. Aceste localități românești situate în estul județului Sibiu, în cea mai pitorească ținută al Transilvaniei - reprezentativ pentru “identitatea transilvană” - erau situate, până nu demult, pe “calea Sighiului”, drum ce asigura accesul în sudul Ardealului între localitățile Sibiu - Cașolț - Cornățel - Hosman - Fofeldea - Ilimbav - Săsăuș - Șomartin - Bruiu; un drum de hotar paralel cu valea Oltului, râu ce reprezenta o adevărată graniță naturală a ținutului.

În ultimul deceniu comunitatea satului Săsăuș a devenit conștientă de pericolul dispariției, dar și de riscul dispariției unui patrimoniu valoros reprezentat atât de bisericile pictate de familia de pictori Grecu cât și de tradițiile și obiceiurile acestor minunate locuri. Asociația Obștei Satului Săsăuș, fondată în 2010, a demonstrat că are capacitatea dezvoltării de servicii non-agricole, cu prioritate în domeniul turismului. Prin includerea în Asociația Ecomuzeul Regional Sibiu și identificarea unui circuit ecomuzeu local, organizarea manifestării “Zilele Culturale ale Săsăușului” (21-22 august 2010), a șezătorii culturale anuale (în luna octombrie), a festivalului “Ziua Laptelui” (în luna iunie) dar și a proiectului “Săsăuș - patrimoniu în pericol”, comunitatea a înțeles că dezvoltarea durabilă a localităților se poate asigura și prin dezvoltarea turismului; astfel, s-a putut constata că investițiile în turism asigură și dezvoltarea serviciilor, fiind în primul rând un fenomen social conștient în mobilitatea unui număr mare de persoane, ce asigură efecte directe și indirecte diverse.

Principalul scop al proiectului a fost ca oamenii și comunitățile satelor să învețe să lucreze împreună, să se autogestioneze și să se dezvolte prin propriile eforturi, cultivând valorile tradiționale ale comunităților locale (respectul reciproc, cinstea, demnitatea umană, etc). Comunitățile au devenit conștiente de zestrea culturală moștenită principalele probleme survenind în valorificarea acesteia, în beneficiul comunității.

Toate grupurile de turiști vin în sudul Transilvaniei, în satele românești cu arhitectură saxonă, la principalele obiective turistice - bisericile fortificate - iar după o scurtă vizită (și în lipsa unor oferte locale) părăsesc localitățile pentru alte destinații mai atractive.

Locuitorii ținutului au învățat că turismul “**constituie cea mai mare industrie din lume care, în măsuri virtuale și economice, include: venitul brut, valoarea adăugată, capitalul investit, numărul de salariați și contribuția la taxe**” (1996 - Consiliul Mondial pentru Călătorii și Turism (WTTC).

Proiectul “***Pe urmele pictorilor Grecu din Săsăuș, pe calea Sighiului***” a fost inițiat și implementat pentru punerea în valoare a patrimoniului moștenit de locuitorii ținutului dar și dezvoltarea conceptului de

“Săsăuș - poartă de intrare

în Situl Natura 2000 Podișul Hârțibaciului”,

Obiectivul general al proiectului constă în:

“Dezvoltarea activităților turistice în Podișul Hârțibaciului care să contribuie la creșterea numărului de locuri de muncă și a veniturilor alternative, precum și la creșterea atractivității spațiului rural” iar obiectivul specific este:

“Creșterea valorii adăugate în activități de turism”

Traseul tematic - în cele trei localități - este marcat cu 2 locuri de popas în filigorii (în intravilanul satului Săsăuș) dar și panouri și săgeți (de orientare și promovare a obiectivelor turistice), drumeția în comună fiind însoțită de panouri explicative (în 4 limbi). În cadrul proiectului s-au elaborat și editat o paletă mare de materiale de promovare, toate urmând a se distribui gratuit în conformitate cu prevederile contractului de finanțare.

Vă invităm să descoperiți trecutul celor trei localități și a podișului Hârțibaciului, dar și ospitalitatea locuitorilor!

Fiecare pas vă permite să descoperiți trecutul satelor, istoriile locale privind transformările succesive, modul de viață al locuitorilor și arhitectura tradițională moștenită. Veți descoperi comunități cu un profund specific tradițional european, ce au știut să gestioneze momentele dificile din istoria lor, momente generate de sărăcie, de migrație, de intoleranță, de tulburări sociale și politice, de conflicte, sau de proastă guvernare.

Veți avea șansa să descoperiți efortul tuturor generațiilor de a învăța să lucreze împreună, să se autogestioneze și să se dezvolte prin propriile eforturi, cultivând valorile tradiționale ale comunităților locale.

Descoperiți în podișul Hârțibaciului localitățile Săsăuș - Ilimbav - Fofeldea, locuri unice, binecuvântate de natură, și vă invităm să petreceți un sejur rustic pentru a cunoaște modul de viață al locuitorilor și patrimoniul cultural local moștenit!

Bine ați venit pe calea Sighiului!

Președinte,

Asociația Obștea Satului Săsăuș

Gheorghe Donu



Săsăuș sat românesc ... “pe Ardeal”

Satul Săsăuș este situat în inima României, în sudul Transilvaniei, respectiv în partea de est a județului Sibiu, în sudul orașului Agnita; satul este localitate componentă a comunei Chirpăr, alături de satele Chirpăr (reședință de comună), Vărd și Veseud.

Accesul în comuna Chirpăr - și-n general în podișul Hârtibaciului - este facilitat de aeroportul internațional Sibiu, dar și de infrastructura rutieră, cea feroviară fiind în prezent dezafectată (existând perspectiva de reabilitare a monumentului istoric - linia ferată îngustă Sibiu - Agnita).

Principala cale de acces este DJ106 Sibiu - Cornățel - Nocrich - Alțina - Bîrghiș - Agnita, drum județean modernizat ce asigură o bună comunicație între municipiul Sibiu - capitala județului și podișul Hârtibaciului. Din Agnita accesul se face pe DJ 105D - Vărd- Chirpăr - Săsăuș - Nou Român, drum modernizat recent ce face legătura cu drumul național DN1 (Sibiu - Brașov). Vecinii Săsăușului sunt: Nou Român (în sud - 7 km), Șomartin (est - 9 km pe DJ 105A), Chirpăr (în nord - 5 km), Ilimbav (pe vechiul DJ 105 A - calea Sighiului). Poziția satului Săsăuș este la intersecția unor vechi drumuri comerciale și militare, fiind un veritabil nod de comunicație timp de secole pentru mărfuri și oameni în sudul Ardealului.

Localizarea Săsăușului a fost strategic aleasă, la vărsarea Văii Casei în Valea Mare, așezarea revărsându-se în formă de cruce pe colinele Văii Casei dar și însoțind albia pârâului Valea Mare numit pârâul Săsăuș. Pârâul Săsăuș este afluent de dreapta al pârâului Nou, acesta fiind afluent de dreapta al râului Olt. Lucrarea de doctorat *“Bazinul hidrografic Săsăuș. Studiu de geomorfologie dinamică”* elaborată de Raluca Georgiana - Alexandru, conducător științific prof. univ. dr. Florina Grecu definește bazinul Săsăuș în arealul de interferență dintre două regiuni distincte: Podișul Hârtibaciului și Depresiunea Făgăraș.

Bazinul hidrografic Săsăuș are o suprafață de 232,21 kmp fiind situat integral în partea central - sudică a podișului Hârtibaciului. Bazinul hidrografic Săsăuș se învecinează cu bazinele hidrografice: Cincu (la est), Olt (în sud) și Hârtibaciu (în vest și nord), în cadrul acestuia definindu-se bazinele: Marpod (în vestul Săsăușului) și Albac și Rora (în nord).

Relieful bazinului hidrografic Săsăuș se încadrează în specificul podișului Hârtibaciului, fiind de tip deluros desfășurându-se pe direcția NE-SV, “pe o lungime de 14,5 km și o lățime maximă de 18,5 km, fiind foarte simetric și uniform devoltat atât în sectorul superior, (...) cât și în cel inferior, spre vărsare. Altitudinea maximă din cadrul bazinului este de 695 m (Dealul Ciocârliei) iar cea minimă ajunge la 382 m la confluența cu râul Olt, situată la contactul Podișului Hârtibaciu cu Depresiunea Făgărașului.” Relieful bazinului este marcat de Dealurile Cincului (Bruiului), încadrate de văile Cincu (în est) și Săsăuș (în vest) și Dealurile Făgetului (Culmea Mesteacănului), ce se desfășoară “sub forma unei culmi prelungi, de aprox. 40 km, orientate NE-SV.

Din studiile efectuate s-a constatat că “limita nordică a depresiunii Făgăraș și limita sudică a Podișului Hârtibaciu, trasate pe frontul de cuestă nord-făgărășan, evidențiază caracterul dinamic al bazinului Săsăuș, dezvoltat pe acest front de cuestă, prin procesele de modelare fluviale (spre depresiune) și gravitaționale (spre podiș).

Formarea bazinului hidrografic Săsăuș este prezentată de specialiști prin prisma “formării marilor bazine hidrografice din vecinătate, mai ales a Oltului, deoarece acesta a influențat în timp geologic apariția indirectă a Săsăușului, care și-a început evoluția ca bazin torențial pe versantul drept al Oltului (cuesta nord-făgărășană). Bazinul este de tip “hidrografic deschis, având o dispunere generală de la N la S pe partea dreaptă în sensul decurgere a colectorului principal - râul Olt. Perimetru bazinului Săsăuș este de 67.249 km, iar suprafața bazinală este de 232.21 kmp, totalul însumat al cumpenelor de ape fiind 209,36 km. Bazinul are în componență 7 sub-bazine după cum urmează: Săsăuș 73.24 kmp cu lungimea cumpenei de ape (perimetrul) de 49,61 km, Pârâul Nou 76,75 kmp (perimetrul 68,35 km), Valea lui Trifan 22.64 kmp (perimetrul = 19,94 km), Veseud 18.44 kmp (perimetrul = 17,68), Gherdeal 17.67 kmp (perimetrul = 22,94 km), Pandea 12.84 kmp (perimetrul = 16,78 km) și Valea Lungă 10.61 kmp (perimetrul = 14,26 km).

Clima este temperat continentală, reprezentând elementul cheie ce influențează diversitatea peisajelor și variațiile termice în întreg ținutul:

- temperaturile medii anuale înregistrate pe suprafața bazinului hidrografic Săsăuș au valori cuprinse între 7,7° și 10,3°C. În ceea ce privește temperaturile medii multianuale, cele mai scăzute valori au fost înregistrate în luna ianuarie cu o medie de -3,46°C, iar cele mai ridicate în luna august cu o medie de 19,2°C.

- precipitațiile medii anuale pe teritoriul bazinului hidrografic Săsăuș sunt de 635 mm pe an, cele mai scăzute fiind în lunile de iarnă cu minimum în luna februarie (25,72 mm/mp) și maximum în luna iunie (95,91 mm/mp); creșterea se datorează atât activităților ciclonice cu origine atlantică, dar și convecției termice a maselor de aer care pătrund peste lanțul carpatic.

- durata medie de strălucire a soarelui este de 155,16 zile/an (3723 ore), cu o medie mare lunară vara (în iulie) și cea mai mică în decembrie.

- regimul eolian este influențat de lanțul carpatic și curenții de aer ce străbat valea și defileul râului Olt.

Bazinul are resursele de apă limitate, regimul hidric fiind intermitent; astfel atât pârâul Săsăuș cât și Pârâul Nou seacă în fiecare an (în cursul superior), fiind permanent în cursul mijlociu și inferior, fenomen întâlnit la toți afluenții mici ai Săsăușului, toți având un regim de scurgere temporal, cu o dinamică activă a versanților și a văilor în timpul ploilor torențiale. Se remarcă lipsa lacurilor și a iazurilor naturale.

Râul Olt este unul dintre cele mai importante râuri din România; izvorând din Munții Giurgeu (în Carpații Orientali), după un parcurs complex de 615 km, se varsă în Dunăre, traversând ținuturi încărcate de istorie. În sudul Transilvaniei, Oltul a reprezentat o adevărată “graniță naturală” între Țara Oltului (în sud) și Ardeal (ținutul din nordul cursului de apă).

În bazinul hidrografic Săsăuș, desfășurat pe teritoriul a două județe (Sibiu și Brașov), s-au fondat opt localități, administrate de patru comune: Chirpăr (cu satele **Chirpăr, Săsăuș și Vărd**), Bruiu (cu satele **Bruiu, Șomartin și Gherdeal**), **Nou Român** (ce face parte din comuna Arpașu de Jos) și **Toarcia** (ce aparține de comuna Cincu (județul Brașov).

Relieful colinar a permis dezvoltarea așezărilor, în lungul văilor secundare sau la confluența acestora cu văile principale de drenaj; peisajul local al văii Săsăușului s-a modificat - în timp - continuu, fiind rezultatul dezvoltării umane în întreg ținutul: "Pășunatul intensiv acoperă peste 50% din suprafața întregului bazin, dată fiind creșterea animalelor ca ocupație de bază în rândul populației. (...) Peisajele rurale sunt în schimbare datorită intensificării agriculturii, abandonării terenurilor și exploatării forestiere. Suprafața extinsă a pășunilor și fânețelor a favorizat specializarea pe creșterea animalelor, atât la nivelul gospodăriilor, cât și la nivelul fermelor de profil (există, de asemenea, un număr ridicat de producători individuali care dețin microferme de animale). (...) Această caracteristică nu este tipică pentru un teritoriu agricol din zona de podiș, însă ca urmare a declinului producției din sectorul vegetal (dispariția anumitor culturi), și ca urmare a necesității asigurării unor surse de existență pentru comunitățile umane, acestea s-au adaptat condițiilor economice generale. (...) Suprafața terenurilor arabile este de doar 6%, cele mai întâlnite culturi fiind cele de porumb, cartofi și legume, ultimele specifice arealului periurban." - sursa: Universitatea din București, Facultatea de Geografie, Școala Doctorală "Simion Mehedinți", Raluca-Georgiana Alexandru, *Bazinul Hidrografic Săsăuș, Studiu de geomorfologie dinamică*, București, 2012.

Studiul citat semnalează riscuri mari în implementarea conceptului de dezvoltare durabilă, fiind necesare campanii de conștientizare a populațiilor satelor cu privire la consecințele (pe termen lung) a utilizării iraționale a terenurilor, a defrișărilor (fără acțiuni de reîmpădurire), a depozitării necorespunzătoare a deșeurilor, etc.). Principalele cauze evidențiate sunt interesul scăzut al autorităților locale dar și modul tradițional de viață din regiune.



*Frescă în
biserica
din Săsăuș*



Pe urmele pictorilor Grecu din Săsăuș, pe calea Sighiului

SĂSĂUȘUL - SATUL PICTORILOR ZUGRAVI GRECU

FAMILIA DE PICTORI ZUGRAVI GRECU

CEA MAI PUTERNICĂ „DINASTIE” DE ZUGRAVI DIN TRANSILVANIA

-dicționar util-

GRECU - familie de pictori ce a activat în părțile sudice ale Transilvaniei timp de peste un secol, începând cu ultimele decenii ale sec. 18 și până la sfârșitul sec.19. Originară, conform tradiției, din Arpașu de Jos (sat, com. Arpașu de Jos, jud. Sibiu), încă din sec.18 era stabilită în Săsăuș (sat, com. Chirpăr, jud. Sibiu).

Din prima generație de pictori, care activează încă din ultimele decenii ale sec. 18, fac parte frații Nicolae și Alexandru Grecu. Pictura lor poate fi pusă în directă legătură cu tradiția post - brâncovenească a centrelor artistice de la sudul Carpaților, cei doi instruindu-se pe lângă Panteleimon Zugravul, pictor venit din Țara Românească. Activitatea pictorilor din prima generație se va prelungi până în cel de-al doilea deceniu al sec. 19. A doua generație, formată din descendenți și în același timp elevi ai primilor pictori din familia Grecu, pictează probabil încă din ultimii ani ai sec. 18, iar din primul deceniu al sec.19 activează ca pictori independenți. Din această generație fac parte „*Nicolae a lui Nicolae Zugravu*” și Gheorghe Grecu, care pictează numeroase monumente în aceeași zonă din partea de apus a Țării Făgărașului.

În a doua jumătate a sec. 19 activează ultimul descendent al familiei Grecu, Vasile, a cărui pictură este de factură populară, chiar dacă se mai resimt unele vagi ecouri ale tradiției post - brâncovenești.

Săsăuș - poartă de intrare în situl Natura 2000 - Podișul Hârtibaciului

Podișul Târnavelor situat între cele două mari ale țării, Mureș și Olt, are două mari subunități: podișul Hârtibaciului și podișul Secașelor, ambele caracterizate de un relief mai accidentat și altitudini mai ridicate spre est și mai coborâte spre vest și sud.

Cel mai întins este podișul Hârtibaciului (cca. 4000 kmp) cu un relief deluros, având altitudinea maximă de 749 m (în est) și cea minimă - de 380 m (în vest).

Arii de Protecție Specială Avifaunistică (SPA) - s-au constituit conform Directivei Păsări a Uniunii Europene (Directiva 79/409 din 1979 referitoare la protejarea și conservarea păsărilor sălbatice) prin Hotărârea de Guvern nr. 1284 din 2007 (privind declararea ariilor de protecție specială avifaunistică, ca parte integrantă a rețelei ecologice europene Natura 2000 în România) și completată prin Hotărârea de Guvern nr.971 din 2011. Principalele amenințări în protejarea acestor efective importante de păsări sunt: defrișările, lucrările silvice care au ca rezultat tăierea arborilor pe suprafețe mari; tăierile selective ale arborilor în vârstă sau a unor specii ; adunarea lemnului pentru foc, culegerea de ciuperci; turismul necontrolat ; amenajări forestiere și tăieri în timpul cuibăritului speciilor periclitate; vânătoarea în timpul cuibăritului; braconajul; practicarea sporturilor extreme; distrugerea cuiburilor, sau a puilor; deranjarea păsărilor în timpul cuibăritului; prinderea păsărilor cu capcane; schimbarea habitatului semi-natural (fânețe, pășuni) datorită încetării activităților agricole precum cositul sau pășunatul ; cositul în perioada de cuibărire ; cositul prea timpuriu; arderea vegetației (a miriștii și a pârloagelor).



Satele Săsăuș - Ilimbav și Fofeldea (implicite comunele Chirpăr și Marpod) aparțin ținutului Altland - regiunea cuprinsă între Olt și Hârtibaciu, ținut cunoscut sub acest nume odată cu colonizarea sașilor; regiunea trebuie desosebită de *Waldland* (spațiul dintre Hârtibaciu și Târnava Mare) și de *Weinland*, regiune situată între cele două Târnave, respectiv de *Zekeschgebiet* (Ținutul sau Țara Secașelor). Întreaga zonă aparține de Podișul Târnavelor, aici conviețuind timp de secole o serie de naționalități: români, sași, maghiari, țigani, etc.

Încă din 2007-2008, zona s-a organizat în Microregiunea Hârtibaciului, pentru a participa la programele de dezvoltare rurală durabilă și pentru a conecta autoritățile publice cu reprezentanții societății civile, ai sectorului economic privat și ai comunităților locale. Microregiunea Hârtibaciului este compusă din 14 comune și orașul Agnita, cele 15 unități administrative însumează 58 de sate, dintre care trei aparțin de orașul Agnita.

Săsăuș este considerat de criticul de artă și istoricul, acad. prof. dr. Marius Porumb, un CENTRU ARTISTIC în care au activat timp de mai bine de un secol pictorii din familia Grecu, începând cu ultimele decenii ale sec. 18 și până la sfârșitul sec. 19-lea.

Primii pictori din familia Grecu au fost Nicolae și Alexandru, cunoscuți cu lucrări ce datează de la finele sec. 18, activitatea continuând și în primele decenii ale sec. 19. Prima biserică pictată de aceștia a fost biserica ortodoxă cu hramul *“Adormirea Maicii Domnului”* din Săsăuș (cca. 1780), pictura caracterizându-se prin păstrarea unor vechi scheme de tradiție brâncovenească, și păstrarea unui repertoriu decorativ inspirat din pictura din Țara Românească. Treptat ei se autodepășesc introducând în realizarea ansamblurilor murale detalii din viața cotidiană dar și elemente de critică socială.

Din generația a doua fac parte Nicolae (fiul) și Gheorghe Grecu, ultimul pictor (a trei generație) fiind Vasile Grecu, ce activează în a doua jumătate a sec. 19.

Atestat documentar în sec. 15, la **1448** (Sagezenhwsen - după Coriolan Suci) sau la **1488** (Sagczenhwsen - după Hermann Fabini), satul fondat de sași a fost treptat abandonat de aceștia, românii preluând destinele comunității, de timpuriu, încă din sec. 17. vechiul “Sachsenhausen” - “**Casa sașilor**” se regăsește în stilul arhitectural specific zonei, dar și în vechea biserică românească construită în stil gotic și pictată de frații Grecu.

Salvați ciurda satului!



**Pentru vizitarea traseului tematic,
apelați în Săsăuș, nr. 134
mail: sasausi@yahoo.com
www.obsteasasaus.ro
Asociația Obștea Satului Săsăuș
președinte Gheorghe Donu**

Repere în timp în sudul Transilvaniei

Localitățile Săsăuș - Ilimbav - Fofeldea sunt așezate într-un areal geografic care, prin condițiile oferite de mediul ambiant (climă, floră, faună, ape, soluri, etc.), întrunește elementele necesare dezvoltării unui habitat uman chiar din zorii istoriei. În bibliografia de specialitate (lucrări de sinteză, repertorii, articole și rapoarte de cercetări arheologice) - și nu numai - sunt menționate atât obiecte izolate, descoperite fortuit, cât și informații mai consistente privind existența unor vechi așezări (fie ele eneolitice, din epoca bronzului și fierului, de perioadă romană sau medievale), dezvelite în timpul unor săpături arheologice.

101 – 102, 105 – 106, au loc războaiele în urma cărora Dacia a fost cucerită de către romani; în 271 romanii se retrag din Dacia; dacă în perioada dacilor ținutul făcea parte din Dacia Inferioară, după cucerirea romană, regiunea aparținea Daciei Apulensis;

Continuitatea populației daco-romane în acest ținut o atestă numeroase urme arheologice, cea mai importantă fiind descoperirea obiectului votiv creștin din bronz - Donarium cu inscripția *“Ego Zenovius votum posui”* (din sec. IV) - într-o pădure în apropiere de Biertan;

896, migrația triburilor maghiare și stabilirea acestora în Câmpia Panoniei;

„Tuhutum, tatăl lui Horca, cum era el un om șiret, după ce a prins să afle de la locuitori despre bunătatea țării de dincolo de păduri, unde domnia o avea românul Gelou ...

Și, după ce a sosit, i-a vorbit multe domnului său despre bunătatea acelei țări: că pământul acela e udat de cele mai bune râuri, al căror nume și folos le-a amintit pe rând, că din nisipul lor se culege aur, că aurul din acea țară e cel mai bun aur, că de acolo se scoate sare ...”

Anonymus – Gesta Hungarorum (cap. XXIV)

sec. XII-lea, venirea primilor coloniști germani, preluând teritoriul de la secui; coloniștii germani și secui au primit sarcina apărării granițelor Transilvaniei. Aceste teritorii deși erau locuite de populație autohtonă, până la venirea coloniștilor nu erau organizate din punct de vedere administrativ și politic; începe colonizarea efectivă a ținutului, pe timpul regelui Geza al II-lea.

1191, Cibinium (Sibiul) este atestat documentar, devenind centrul administrativ pentru toată zona administrată de sași;

1224, este emis de regele maghiar Andrei al II-lea (1205-1235) documentul “Diploma Andreiană”, cunoscută și ca “BULA DE AUR” a sașilor; prin această diplomă coloniștii sași primesc o serie de privilegii, unele păstrate până în 1876;

1241, are loc marea invazie mongolă de către triburile războinice originare din nordul Chinei; aceste năvăliri au durat neîntrerupt până în sec. XIV-lea, principalele popoare afectate fiind rușii, polonezii, românii și cehii;

În lipsa unei puteri centrale proprii și a unei cancelarii, localitățile românești au apărut târziu în documente.

Abia după ocupația maghiară, românii au început să fie consemnați în diferite conscripții alături de unguri, sași și secui.

1332-1335, prima atestare a localității Altus Campus - Fofeldea și a localității Kirchberg ("dealul bisericii") - Chirpăr

Pentru prima dată în documentele feudale Nocrich-ul apare sub denumirea de Nogrech. Tradiția orală amintește o legendă potrivit căreia pe locul de astăzi al Nocrichului exista o așezare din câteva familii de români, alungați "*de niște oameni călări cu pălării mari și negre și cizme în picioare*" care ar fi înființat apoi aici o nouă așezare.

Mult timp, Nocrichul este menționat în documentele vremurilor sub denumiri puțin diferite: Leuskirch, Luschkirg, Leosch Kirch sau Leschkirch. Aceste denumiri derivă din cuvintele germane: Lösch - în traducere stuf sau papură și Kirch (biserici), adică "*biserica acoperită cu stuf*".

Săsăuș

ung. Szászház, Szászház,
germ. Sachsenhausen

1448 Sagezenhwsen,
1508 Sagiczennhawzen,
1532 Sossenhsen,
1674 Sassahuss
1733 Szaaza Huss,
1750 Szaszhausz,
1760-1762 Szaszahuz,
1835 Szászhusz,
1850 Szászház, Szaszaus,
1854 Szászház, Sachsenhausen, Săsăuș.

Ilimbav,

ung. Illenbák, germ. Eulench

1375 Ulenbach,
1382 villa Villenbac (h), villa Vlenbach,
1429 Ullembach,
1488 Vllebach,
1532 Yllenbach,
1733 Illenban,
1750 Ilimbav,
1760-1762 Illenbach,
1850 Elbak,
1854 Ellenbák, Eulench, Elbak, Ilimbav.

Evoluția numelor localităților

Fofeldea

ung. Fofeld, Hoföld, germ. Hochfeld

1332-1335

Altus Campus

1342-An dem veld (de Fofeld)

1382 villa Hofeld, Hofold

1402 de Alto Campo

1408 An dem velt (=de Fofeld)

1433 Fö-Feld

1488 Hoeweld

1508 Hoewelt

1750 Fofelde

1760-1762 Fofeldt

1805 Fofeld

1850 Fofelgye

1854 Fofeld,

Hochfeld, Fofeldea

Lipsa mențiunii românilor din sudul Transilvaniei în actele regale și papale până în veacul al XIII-lea, nu poate demonstra și lipsa populației autohtone, ci mai degrabă că aceste teritorii nu au fost supuse de puterea maghiară decât odată cu așezarea secuilor și sașilor colonizați, cărora li s-au încredințat privilegiile scrise; în schimb românii vor fi menționați în mai toate actele juridice, îndată după așezarea coloniștilor sași, cu care vor trăi împreună veacuri de-a rândul pe acest teritoriu.

Se spune că primele case - în Fofeldea - ar fi fost în Fundătură, în Rotunda și pe Ulițeni unde se găsește un puț săpat într-o singură stâncă de piatră, având o adâncime de 12-14 metri, căruia bătrânii din sat îi zic "Fântâna uriașilor". Satul Fofeldea este o așezare străveche, mărturie stând atât satele din jur, toponimia lor fiind revelatoare: **Colunul - "Colonia", Glîmboaca - "Columbaca", Noul Român - "Novum", Găinari - "Galinarii"**; toate aceste sate așezate pe malul drept al Oltului, edificate de romani ca "santinele" împotriva dacilor. Aceștia fiind strămtorați s-au retras în pădurile ce înconjurau Fofeldea, dând mult de furcă romanilor. O dovadă toponimică ar fi așa zisa "Valea Dacilor, mai târziu "Valea Dracilor" și "Piscul Dacilor". Multe nume de locuri au toponimie dacică, romanică sau slavă: Zovîrca, Morda, Rupturi, Roghină, Rovină, Rotunda, Grevi, Văle, nici-una neavând nimic comun cu limba germană.

Sașii au fost așezați scurt timp în sat (1332). Însă românii au ajuns la mari conflicte cu aceștia din cauza terenurilor, sașii mutându-se la Agnita. Ultima mențiune a sașilor în Fofeldea apare într-un document din 1402 (sașii din Hokfeld se judecau între ei pentru o moară). După 1402 nu se mai amintește nimic de existența lor în sat, excepție făcând un cimitir săsesc așezat în centrul satului- din acea vreme (cimitirul a fost săsesc nu românesc, deoarece românii nu și-au îngropat niciodată morții pe șes și nicăieri altundeva decât în locul numit "Piscul bisericii").

Din secolul al XIII-lea și până la anul 1876, o mare parte a regiunii din care s-a alcătuit județul Târnava Mare, a făcut parte din teritoriul Regal "Fundus Regius" administrat aparte în baza privilegiilor obținute de coloniștii sași de la diferiți regi maghiari. Teritoriul acesta regal, fiind destul de mic a fost subîmpărțit în "scaune", în orașe și comune rurale. Scaunele istorice din această regiune erau:

Scaunul Sighișoara, cu orașul Sighișoara și comunele rurale din jur;

Scaunul Mediaș, cu orașul Mediaș și comunele rurale din jur;

Scaunul Rupea (Cohalm) și Scaunul Cincul Mare, ambele constând numai din comune rurale; scaunele Cincul, Rupea (Cohalm) și Sighișoara, fiind mai vechi, au aparținut provinciei Sibiului, condusă de comitele sașilor, pe când scaunele Mediaș și Șeica Mare, erau subordonate comitelui secuilor.

1349, Nocrichul apare sub denumirea de scaun în procesul de hotărnicie dintre Cislădie și Șelimbăr; conform documentelor culese de dr. Friederich Mller (fost preot în Nocrich între anii 1869-1874) scaunul Nocrichului cuprindea următoarele 13 localități: Alzen (Alțina), Abstdorf (Apoș), Bgendorf (Benești), **Eulenberg** (Ilimbav), Hoverdorf (Glîmboaca), **Hochfeld** (Fofeldea), Holzmengen (Hosman), Kirhberg (Chirpăr), Leschkirch (Nocrich), **Marpod** (Marpod), **Sachsenhausen** (Săsăuși), Ziegenthal (Țichindeal), Magarei (Pelișor).

La început scaunul Nocrichului avea o întindere mai mare, cuprinzând pe lângă localitățile de mai sus și Găinari, Neudorf (Noul Român), Brgisch (Birghiș), Kabisch (Coveș), cele două Ghijase, Schlatt (Zlagna), Hrvendorf (Cornățel).

Mai târziu aceste localități au trecut la unitățile administrative maghiare. Inițial în toate localitățile locuiau sași, dar cu timpul această populație, fie că s-a mutat, fie că a fost nimicită de războaie și boli, astfel că în multe sate rămân să locuiască numai români. De scaunul Nocrichului mai aparținea comuna Underden, (vechi Undriff - în românește Androchel) - comună care în 1543 a fost distrusă complet de turci, teritoriul său fiind împărțit între Nocrich, Chirpăr și Alțâna.

Satul Săsăuș este atestat documentar pentru prima dată în 1448, sub denumirea de Zazanhuz, apoi Sachsenhausen.

1488, la recensământul din acest an, sunt menționate un număr de 28 de gospodării locuite și 7 gospodării nelocuite precum și existența unei școli. Existența unei populații săsești în localitate, rezultă din declarațiile martorilor la procesul dintre Marpod și Nocrich, litigiul fiind o moară de apă; primarul și jurații satului Săsăuș au fost menționați ca sași;

1579, populația săsească din Săsăuș împușcată din cauza deselor epidemii de ciumă și a năvălirilor turcești este întărită prin așezarea de familii din Țara Oltului;

1581, o comisie a scaunului Nocrich stabilește la fața locului hotarul definitiv între Chirpăr și Săsăuș, pentru a se evita conflictele; satul vecin Săsăuș era depopulat, populația săsească fiind pe cale de dispariție, autoritățile scăunale luând decizia repopulării cu coloniști români din Țara Oltului;

1600-1603, comuna Chirpăr a avut mult de suferit din cauza epidemiei de ciumă; aceasta se repetă în anii 1661-1662, cauzând de fiecare dată mari pierderi de vieți omenești. Casele ciumaților, în conformitate cu ordinele sanitare existente, trebuiau arse până la temelie, iar persoanele bănuite de a fi atinse de acest flagel au fost exilate din comună într-o “rezervație” special amenajată la hotarul Chirpărului cu Veseudul. Acest loc era păzit special pentru ca acești izolați să nu poată contacta pe nimeni și să se evite astfel orice pericol de contaminare;

1660, socotelile primarului din Chirpăr (păstrate la Arhivele Statului) scot în evidență greutățile prin care se zbăteau locuitorii satului și în special sărăcimea; pe hotarul Chirpărului se practica vița de vie pe o suprafață întinsă;

1695, Săsăuș - recensământul fiscal din acest an ne semnalează că pe lângă cele 35 de gospodării locuite se mai aflau, în vatra satului, 10 gospodării incendiate ce trebuiau reconstruite. Se ia, din nou, măsura repopulării satului cu coloniști români din Țara Oltului, la această dată nemaexistând populație săsească;

1743, în biserica greco-catolică “Sf. Nicolae” din Fofledea slujea preotul Pavel Trifan, tatăl lui August Treboniu Laurian, căruia îi urmează fiul sau Petru Trifan, fratele mai mare al cărturarului; pe locul vechii biserici s-a ridicat o troiță;

1760-1762, are loc conscripția românilor ordonată de generalul austriac Bucow, în urma căreia se fac presiuni pentru trecerea obștei din Săsăuș la uniție; deși biserica este luată cu forța și dată greco-catolicilor și preoții satului trec la înfăptuirea unirii, obștea refuză să urmeze exemplul preoților;

Centrul istoric al satului Săsăuș



1780 este construită actuala biserică ortodoxă cu hramul “Adormirea Maicii Domnului” (nu se păstrează documente) - monument istoric; biserica păstrează valoroase picturi murale, autorii picturilor fiind frații Grecu din prima generație. Acești pictori țărani din Săsăuș, autori ai multor picturi murale în bisericile din Țara Oltului și în Țichindeal și Fofeldea, au ajuns renumiți în toată Transilvania pentru talentul lor deosebit, meșteșug moștenit din tată în fiu. Mulți dintre membrii familiei Grecu au devenit cunoscuți și ca iconari și pictori de mobilă țărănească;

1804 - 1808, se construiește biserica monument istoric cu hramul “Sf. Vasile” - meșteri fiind zidarii Andrei și Thomas Krauss din Sibiu și dulgherul Cristian Grommes; în interior biserica este pictată în întregime, fresca fiind opera fraților Grecu din Săsăuș, în stil bizantin, cu frumoase elemente decorative locale, ardelenesti. Obiecte de valoare documentară și artistică: icoane pe sticlă executate de Savu Moga, Matei Țîmforea, cruci vechi de lemn, Sf. Antimis, sfințit de episcopul Dionisie Novacovici.

sec. XIX, la mijlocul acestui secol - încetează să producă renumitul **CENTRU DE CERAMICĂ CHIRPĂR**, olarii căutându-și alte îndeletniciri odată cu pătrunderea porțelanului și a vaselor de fier smălțuite și emailate. Sunt cunoscuți nominal peste 26 de olari care au activat în Chirpăr între sec. 17-19, moștenindu-se taina meșteșugului din tată în fiu. Întreaga gamă de produse de artă populară din lemn, textile și blană a avut, în localitățile Chirpăr și Săsăuș, o largă răspândire constituind o adevărată industrie casnică, războiul de țesut fiind nelipsit în fiecare gospodărie;

1908, ia ființă biblioteca poporană din Săsăuș;

1911, începe utilizarea gazului metan la Mediaș, eveniment cu mari implicații de natură economică asupra zonei;

1912, în Chirpăr și Săsăuș ia ființă o agentură A.S.T.R.A. din Sibiu, iar în anul următor notarul Buzea Nicolae din Săsăuș este ales membru în conducerea despărțământului;

1913, notarul Buzea Nicolae din Săsăuș este ales membru în conducerea despărțământului ASTRA;

1914, se declanșează primul război mondial;

1918, 1 Decembrie - năzuința de veacuri a populației a fost în sfârșit împlinită, la Alba Iulia, consfințându-se actul unirii Transilvaniei, această veche provincie românească devenind parte integrantă a statului național român;

1919, la Mediaș în prezența delegațiilor comunităților săsești s-a adoptat o rezoluție în care poporul săsesc decide alipirea sa la Regatul României; la Tîrnăveni (în același an) delegația ȝiganilor în frunte cu Duca Nicolae “declară sărbătorește și pentru totdeauna” că vor fi cei mai credincioși cetățeni ai României mari;

1925, este construită clădirea școlii actuale, un adevărat monument de arhitectură neoromânească;

1926, comunitatea greco-catolică din Săsăuș aduce biserica de lemn din Vurpăr, aceasta fiind reconstruită pe locul vechii biserici unite;

1954, ia ființă un punct farmaceutic, în cadrul cooperativei de consum din satele Chirpăr și Săsăuș;

1957, se constituie punctul de sănătate Chirpăr și Săsăuș din cadrul circumscripției sanitare Bruiu;

1966, a fost construit căminul cultural din Săsăuș, având un număr de 150 de locuri; clădirea a găzduit cinematograful satului și o bibliotecă;

2006-2007, s-a constituit Asociația Ecomuzeul Regional Sibiu, membru fondator fiind Consiliile Locale Biertan, Moșna, Valea Viilor, Săliște, Gura Râului și Săsăuș - comuna Chirpăr; în satul Săsăuș s-a identificat circuitul ecomuzeu "patrimoniu în pericol" circuit de vizitare cu câteva gospodării tradiționale;

2007, a avut loc manifestarea de inaugurare a circuitului ecomuzeu, apare primul număr al gazetei Ecomuzeului Regional Sibiu, continuat din 2013 (pe plan local) de "Gazeta de Săsăuș";

2010, se înființează **Asociația "Obștea Satului Săsăuș"** din zece membri fondatori, președinte fiind ales Gheorghe Donu (reales în 2014);

21-22 august 2010 se organizează manifestarea **"Zilele Culturale ale Săsăușului"**, în cadrul acesteia având loc și sfințirea bisericii ortodoxe "Adormirea Maicii Domnului", se lansează lucrarea monografică "Săsăușu-i sat micuț" - autori Maria și Mircea Drăgan; pentru câteva zile satul s-a repopulat mulți săsăujeni întorcându-se acasă, la aceasta unică sărbătoare!

8-10 octombrie 2010 are loc prima **"Sezătoare Culturală la Săsăuș"**;

2011-2012, 15 iulie se implementează proiectul "Săsăuș - patrimoniu în pericol" - cofinanțat de Ambasada Franței la București, Consiliul Local Chirpăr și SNGN Romgaz SA Mediaș; circuitul a fost marcat cu hârți, tăblițe stradale și locuri de popas;

2012-2013 Asociația Ecomuzeul Regional Sibiu în parteneriat cu Institutul Național de Cercetare Dezvoltare în Turism - București și Asociația Județeană de Turism a participat la proiectul european INTERREG CHARTS;

2013, 1-2 iunie, Asociația Obștea Satului Săsăuș a organizat **"Ziua Laptelui"** în parteneriat cu Consiliul Local Chirpăr și Consiliul Județean Sibiu, etc; cu această ocazie se lansează "Gazeta de Săsăuș" - o nouă etapă a campaniei "Salvați Ciorda Satului";

2014, 5 iunie se semnează contractul de finanțare pentru proiectul **"Pe urmele pictorilor Grecu din Săsăuș, pe calea Sighiului"**; proiectul s-a implementat în perioada 5 iunie 2014 - 30 septembrie 2015, având o valoare eligibilă de 89.603 lei (fără TVA); prin proiect se marchează traseul în intravilanul localităților cu 2 locuri de popas (filigorii), rastele de bicicletă, săgeți indicatoare și panouri, elaborându-se materiale de promovare care se vor distribui gratuit conform prevederilor proiectului.

DESCOPERIȚI TRECUTUL VĂII HÂRTIBACIULUI VIZITÂND BISERICILE PICTATE DE PICTORII DIN FAMILIA GRECU

Istoria frământată a acestor locuri nu s-a scris!

Ce este unic pe aceste meleaguri? Cu ce vin localitățile Săsăuș – Ilimbav – Fofeldea la moștenirea materială și spirituală a Văii Hârtibaciului? Ce ne-au lăsat moșii și strămoșii noștri moștenire?

Sunt câteva din întrebările pe care orice turist și le pune în plimbarea pe care o face ca să cunoască satele. Sunt puține lucrări despre sate, lucrări elaborate din pasiune și care prezintă succint trecutul.

Mulți se întreabă de ce în localitățile fondate de sași nu mai păstrează biserica fortificată? Au fost biserici făcute de coloniștii sași și, dacă au fost, unde au fost construite? Cel mai important eveniment din istoria multiseculară a ținutului este legat de trecerea trupelor domnitorului Mihai Viteazul, moment care a marcat dezvoltarea ținutului. Legende locale, susțin că domnitorul având nevoie de alimente ar fi sașilor sprijinul, aceștia nerespectând angajamentele; mulți sași și-au atras răzbunarea voievodului român, o parte fiind uciși iar mulți refugiindu-se în alte sate vecine.

Din sec. XVII-lea aici se dezvoltă comunități românești puternice, din mijlocul cărora s-au născut și afirmat o serie mare de personalități ale istoriei românilor:

Familia de pictori zugravi Grecu din Săsăuș acoperă trei generații ce au lăsat în urmă un « lanț » de biserici – toate clasate ca monumente istorice – apreciate tocmai pentru pictura murală a acestor renumiți pictori.

- **Iacob Bologa** consilier aulic, deputat (n. 7.12.1817 la Marpod - 18.05.1888, la Sibiu)
- **Valeriu Petru Bologa, economist** (1853-1899), fiul lui Iacob Bologa. A avut merite și în promovarea unor reforme edilitare în Brașov: apeduct, canalizare, etc.
- **Lucian Bologa, profesor și publicist, doctor în filosofie** (n. 1901)
- **Tiberiu Alexandru** folclorist, editor, profesor și cercetător științific, etnomuzicolog (n. 14.05.1914, Ilimbav – 20.04.1997, București;
- **Martin Samuel Mckesch** (1813-1890) preot în Marpod; a scris aici cunoscuta lucrare filologică “Dovezi despre originea celtică a românilor” tipărită la Sibiu în 1869 și unde și-a continuat activitatea de traducător al folclorului românesc.
- **August Treboniu Laurian** istoric, filolog, publicist, fruntaș al revoluției de la 1848/49 (n.17.07.1810, Fofeldea - 25 februarie 1881) Unul din cei mai de seamă oameni de cultură de la mijlocul veacului trecut. Secretar al Societății Academice Române - viitoarea Academie- apoi președinte al Academiei Române (1870-1872; 1873-1876). Profesor și decan al facultății de Litere din București ;
- **Ioan Bunea** profesor și publicist, doctor în estetică (n.24.08.1868, Fofeldea - 1934); a fost primul director român al Liceului “Gh. Lazăr” Sibiu (până în 1934)
- **Valeriu Teconția** ziarist și publicist (n. Nocrich - aprilie 1935)
- **Ioan Stoica** mecanic de avioane, pilot (n. 28.11.1897, Fofeldea, jud. Sibiu - 12.09.1926, Cehoslovacia)
- **Nicolae Petra Petrescu** economist, publicist director al băncii “Cordiana” din Fofeldea (n. 7.11. 1848, Hăuești, Mureș-Turda - 1923, Sibiu)
- **Teodor Aaron** preposit capitular, teolog (n. 6.02.1803, Țichindeal - 6.04.1859, Lugoj)
- **Dimitrie Țichindeal** (1775 - 1818) fabulist, se presupune că se trage din satul Țichindeal;
- **Samuel von Brukenthal** (n. 1721, Nocrich - 1803) Guvernator al Transilvaniei între anii 1777-1787 - Baron și mare proprietar de pământuri - Înalt funcționar la curtea habsburgică din Viena - Consilier al împărătesei Maria Tereza și mare colecționar de artă.

Satele Săsăuș - Ilimbav și Fofeldea au imaginea unor vechi sate românești, așezări idilice, unde timpul a stat în loc iar puținii locuitori au aceleași vechi ocupații agricole, păstrând și multe din tradițiile înaintașilor.

Vizitați traseul tematic și veți descoperi ospitalitatea locuitorilor, modul de viață în podișul Hârtibaciului și arhitectura tradițională!
Pentru traseul “pe calea Sighiului” - între localități - apelați pentru îndrumare la căruțași sau ghizi locali, având în vedere că drumurile de hotar sunt accesibile numai cu vehicule de teren !